

Угариту та Фінікії міфологія — західносемітська (ханаанська) система *міфів*, вірувань і культів, сформована на узбережжі *Леванту* протягом 2–1 тис. до н. е.

Загальна характеристика

Західносемітська міфологія посідає проміжну сходинку між давнішими міфологічними уявленнями *Сирії* та Верхньої *Месопотамії* та пізнішими релігійними системами Леванту. Представлена спорідненими угаритською (18–12 ст. до н. е.) та пізнішою фінікійською (12–4 ст. до н. е.) *традиціями*; сформувалася як розвинена політеїстична система в межах ханаанської (див. *Ханаан*) культурно-релігійної спільноти. Розвивалася в тому самому культурно-релігійному середовищі, що й ранньоізраїльська релігія.

Зберегла низку архаїчних мотивів, пов'язаних із культом верховного бога *Ела*, священних гір, «інститутом» Божественної ради, боротьбою між поколіннями богів, що простежуються вже в 2 тис. до н. е. У часи розквіту характеризується розробленими теогонічними *мотивами*, упорядкованим *пантеоном* (подекуди із рисами *генотеїзму*), поліцентричністю (кожне місто мало власних богів-покровителів). Ключовими мотивами є *теомахія* та осмислення циклічності природних процесів через перемогу бога бурі над *хаосом* (водами та смертю).

Західносемітська традиція була включена в ширший культурний контекст: інтенсивні політичні, торговельні й культурні контакти сприяли взаємному обміну релігійними уявленнями між ханаанськими містами-державами, державами Сирії та Месопотамії. Завдяки цьому спільна культурна семітська спадщина набувала локальних особливостей, тісно пов'язаних з природно-кліматичними циклами Східного Середземномор'я.

Відкриття у 1928 *архівів* Угариту (руїни на пагорбі Рас-Шамра, Сирія) — одне з найважливіших у *семітології* та *порівняльному міфознавстві* — докорінно змінило уявлення про *релігію* Давнього Леванту. Угаритські клинописні тексти (див. *Угаритське письмо*) є найдавнішими з відомих пам'яток західносемітської *літератури*, що дозволили реконструювати світоглядні уявлення та міфологічну систему ханаанських народів на основі автентичних джерел, а не лише пізніших біблійних чи античних свідчень.

Справила істотний вплив на подальший розвиток релігійних традицій

Стародавнього *Близького Сходу* (релігійних культів філістійських міст, арамейських царств, ранньоізраїльської релігії, локальних культів елліністичних держав).

Джерела вивчення

Головним джерелом для реконструкції західносемітської міфології є архіви Угариту. Вирішальне значення має корпус клинописних текстів 14–12 ст. до н. е. *угаритською мовою*. Дешифрування угаритського письма [Ш. Віролло (1879–1968; Франція), Г. Бауер (1878–1937; Німеччина) та Е. Дорм (1881–1966; Франція)] удоступнило літературні й релігійні пам'ятки. Центральне місце посідає «Цикл про Баала» (14–13 ст. до н. е.; за новітніми палеографічними дослідженнями — бл. 1250 до н. е.) — епічна оповідь про боротьбу бога бурі *Баала* з богом моря *Ямму* і богом смерті *Мотом* за верховну владу. Поєми «Епос про Керета» (бл. 15–12 ст. до н. е.) та «Епос про Акхата» (бл. 14 ст. до н. е.) висвітлюють взаємини богів і людей, уявлення про сакральну природу царської влади, *моральні норми*, демонструють роль божественного втручання в людську долю.

Не менш важливими є ритуальні, магічні та ворожильні тексти, що містять описи *жертвоприношень*, календарних *свят*, *заклинань*, культових приписів і практик *ворожіння*.

Ранні етапи розвитку традиції частково висвітлюють архіви Ебли (археологічний комплекс Тель-Мардіх, Сирія) 24–23 ст. до н. е., де серед численних адміністративних, господарських і культових текстів засвідчено імена *божеств*, відомих згодом і в західносемітському середовищі.

Фінікійська *епіграфіка* 1 тис. до н. е. (написи з *Тира*, Сідона, Бібла та ін. міст) значно фрагментарніша, майже не містить власне міфологічних *наративів*, проте важлива для вивчення пантеону, культових *титулів* та релігійної *термінології*.

Додатковий контекст забезпечують амарнські листи (14 ст. до н. е.), які відбивають політичні взаємини Леванту та *Єгиптом* і містять свідчення про релігійне життя ханаанських міст.

Унікальним пізнім джерелом є виклад фінікійської *космогонії*, приписуваний

фінікійському жерцю Санхуніатону (1-ша пол. 1 тис. до н. е.; тепер Бейрут), що зберігся у переказі античного історика й письменника Філона Біблського (бл. 64 — після 138; тепер Ліван) та фрагментарно цитований *Євсевієм Кесарійським*. Попри дискусії навколо тексту та історичності постаті Санхуніатона, більшість дослідників визнають автентичність низки західносемітських *міфологем* (підтверджених угаритськими текстами).

Важливим непрямым джерелом є *ТаНаХ* (Старий Завіт), який зберіг численні поетичні, образні та мовні паралелі із західносемітською міфологією, попри полемічний характер щодо ханаанських культів.

Мозаїчну літературну спадщину доповнюють археологічні матеріали, храмова *архітектура*, культова пластика, печатки, іконографічні пам'ятки, дані *топоніміки* та *ономастики*, які разом дозволяють реконструювати розвиток західносемітської релігійної традиції протягом майже трьох тисячоліть.

Серед провідних дослідників західносемітської міфології: Ш. Віролло, В. Ф. Олбрайт (1891; Чилі — 1971; США), К. Ф.-А. Шеффер (1898–1982; Франція), Г. Л. Гінзберг (1903; Канада — 1990; США), М. Г. Поуп (1916–1997; США), Ф. М. Кросс (1921–2012; США), О. Лоретц (1928; Австрія — 2014; Німеччина), Г. Доннер (1930–2016; Німеччина), Е. Ліпінський (1933; Польща — 2024; Бельгія), М. Дітріх (1935–2024; Німеччина), Й. К. де Мур (1935–2023; Нідерланди), П. Бордрей (1937–2013; Франція), Н. Ваятт (нар. 1941; Велика Британія), Д. Парді (нар. 1942; США), М. С. Сміт (нар. 1955; США) та ін.

Космогонія

Космогонія угаритської та фінікійської традицій відбиває характерну для Стародавнього Близького Сходу модель переходу від первісного хаосу до *космосу* через зміну поколінь богів та утвердження легітимної влади.

Вихідним пунктом космогенезу є первісний недиференційований стан — водна безодня, темрява та вітер. У космогонії Санхуніатона Колпія (Вітер) та жінка Баау (Ніч) — первісні космічні начала, які започатковують еволюцію Всесвіту. Поява Потоса (бажання, хіть) — знаменує перехід від пасивного стану стихій до активного космогенезу. Подальше структурування космосу супроводжує поява Ела (Ель, Еліон; Бог Всевишній) і його дружини Берут, чиє потомство

персоніфікує небо і землю. Світ виникає через послідовне розгортання поколінь богів, кожне з яких репрезентує вищий рівень космічної організації. Ела мислили як первинне джерело самого *буття* та патріарха божественного й земного світів.

Важлива особливість — відсутність чіткої межі між космогонією та *теогонією*. Походження світу мислять як народження й утвердження божеств, а космічний лад — як наслідок формування божественної *ієрархії*. У центрі оповіді — не так створення матеріального світу, як встановлення взаємин між богами, що забезпечує існування космосу. Центральним механізмом «космізації» є утвердження космічного порядку через боротьбу Баала (Владика, Господар, часто під *епітетом* Хадад — Громовержець) за верховну владу. У «Циклі про Баала» бог бурі перемагає двох супротивників (Ямму і Мота), які уособлюють різні прояви хаосу. За допомогою чарівної зброї, викуваної божественним ремісником Котар-ва-Хасісом (Вмілий та Мудрий; типологічно близький до давньогрецького *Гефеста*), Баал спершу здобуває перемогу над Ямму — богом моря, що персоніфікує первісну водну стихію. Палац Баала, споруджений затим на священній горі Цафон (тепер г. Джебель-аль-Акра, або Кель-Дагі, на кордоні Сирії та Туреччини), стає знаком *легітимізації* його верховної влади та центром управління світом. Відкриття вікон палацу знаменує початок благодатних дощів, через які Баал забезпечує родючість землі. Кульмінацією космогонічного циклу є боротьба Баала з Мотом — богом смерті, посухи та підземного світу. Тимчасова загибель Баала спричиняє космічну кризу: земля втрачає родючість, життя завмирає. Повернення Баала до життя зусиллями його сестри й дружини Анат (богиня війни, полювання, плодovitості та чуттєвості) символізує відновлення порядку та циклічне оновлення природи.

Космогонія західносемітської традиції замість одноразового акту творення набуває характеру безперервного процесу підтримання світового порядку. Ритми природи, зміна пір року, родючість землі та повернення дощів осмислено як прояви постійного відновлення перемоги космосу над хаосом, що потребував сакрального підтвердження у *релігійних практиках*.

Ці уявлення пов'язані з ідеєю *сакральності* царської влади. Земного царя уявляли «гарантом» підтримання встановленого богами порядку. Імовірно,

культові ритуали символічно відтворювали космічну перемогу Баала над силами хаосу й тим «забезпечували» добробут держави.

Космологія

Космологічні уявлення ґрунтуються на трирівневій вертикальній моделі світобудови: небесна сфера богів, земний простір людей і підземне царство смерті. Верхній рівень має внутрішню ієрархію: верховний бог Ел перебуває біля витоків світових вод, де збирається Божественна рада, тоді як Баал — у палаці на г. Цафон, звідки посиляє життєдайну вологу. Земний світ постає як впорядкована *ойкумена*, центром якої є *храм*, царський палац або сакральне місто. Периферійні простори — море, пустеля, віддалені гори — асоціюються зі стихійними силами природи. Гори виконують функцію місць зустрічі небесного та земного світів, а храмова архітектура символічно відтворює космічний порядок. Нижній світ — володіння бога Мота, описаний як похмуре царство мовчання, «дім усамітнення», що поглинає все живе. Проте цей світ — необхідний складник космічного циклу (а не обитель зла), де невідворотність смерті є передумовою оновлення життя.

Зміна пір року, чергування дощового й посушливого періодів, сільськогосподарський календар і храмові свята розуміли як прояви космічного ритму, встановленого богами. Щорічне повернення дощів після літньої посухи сприймали як повторення перемоги Баала над силами смерті й безпліддя, завдяки чому космос безперервно відновлювався.

Важливою особливістю *космології* є уявлення про принципову відмінність між двома типами вод. Небесні дощі Баала уособлювали упорядковану, життєдайну вологу, що забезпечує родючість. Натомість море Ямму та води первісної безодні — стихійний хаос, який несе постійну загрозу. Космос, отже, мислили як простір, що існує завдяки безперервному стримуванню хаотичних сил. Верховний бог Ел є причетним до підтримання життєвих циклів через саме місце свого перебування (біля космічної безодні й витоків рік), а не через активне втручання.

Священна гора Цафон (реальна географічна вершина та сакральний центр світобудови, оселя Баала) — *вісь світу*, що сполучає небесний, земний і

підземний рівні буття. Образ священної гори символізує непорушність космічного порядку, а його вплив простежують у релігійних традиціях усього Леванту.

Важливим елементом космології є Божественна рада — ієрархічна спільнота, очолювана Елом, де кожне божество виконує визначену космічну функцію. Відбиває уявлення про світ як упорядковану ієрархію, де космічний, політичний та ритуальний порядки становлять взаємопов'язані рівні єдиної сакральної системи. Лад божественного світу є взірцем для організації людського суспільства, царської влади та культу.

Пантеон і релігійний культ

Ритуальні списки, жертвні приписи, теофорні імена фіксують понад дві сотні божественних імен. Проте регулярне шанування тяжіло до обмеженого кола головних божеств, навколо яких формувалися локальні культи. Пантеон західносемітської традиції — упорядкована ієрархічна система, де кожне божество мало визначене місце, «сферу компетенції» та усталену систему *enimeti* і титулів. Верховний бог і патріарх Ел (його ім'я водночас є власною назвою і загальним позначенням божества) постає в угаритських текстах як «Творець творіння», «Батько епох» і «Бик» — символ сили, плодючості та царської влади. Ел очолює Божественну раду і є верховним гарантом космічного порядку. Попри це, він майже не втручається безпосередньо в перебіг подій та уособлює образ мудрого, але віддаленого верховного божества. Божественна рада втілює один із найхарактерніших концептів західносемітської теології (модель Божественної ради відчитують у низці поетичних і пророчих текстів *Старого Завіту*, зокрема у *псалмах*). На її зібраннях боги ухвалюють рішення щодо космічного ладу, легітимації царської влади та долі людей. Остаточна санкція на дії Баала завжди належить Елові. Дружину Ела — богиню Ашеру (Асірат) — шанували як «Матір богів» і «Володарку моря», покровительку родючості, материнства, оселі та божественної спадкоємності. У міфологічних текстах Ашера неодноразово виступає впливовою посередницею перед Елом.

Центральна постать та головний об'єкт культу — Баал (Баал-Хадад), бог бурі,

грози, блискавки та родючості. Його титул «Той, що їде на хмарах» став одним із найвідоміших епітетів. Численні локальні прояви його культу (Баал-Цафон, Баал-Шамем, Баал-Гебал та ін.) свідчать про пристосування образу бога до релігійних потреб окремих міст і регіонів. Сестра й дружина Баала богиня Анат («Діва Анат») — найвойовничіша постать пантеону, водночас захисниця космічного порядку. Саме Анат, за міфом, знаходить тіло загиблого Баала, оплакує його, а потім вступає в двобій із Мотом. У пізнішій міфології (у *Фінікії* та *Карфагені*), образ Анат відійшов на другий план або злився з іншими божествами. Там дружиною та жіночим відповідником Баала постала *Астарта*. Образ Астарті зазнав істотної еволюції: в угаритську добу її асоціювали переважно з війною та царською владою, у фінікійський період наділяли функціями любові, війни, родючості та державного покровительства (звідси — значний вплив на формування образу *Афродіти*). У Карфагені як головну богиню та супутницю Баал-Хамона вшановували Таніт (мала епітет «Обличчя Баала»).

Божественний ремісник Котар-ва-Хасіс («Вмілий і Мудрий») виготовляє чарівну зброю для Баала та споруджує його палац. Решеф («Вогонь», «Спалах») є богом блискавки, війни, мору й *епідемій*, водночас дарує зцілення. Богиня сонця Шапаш («Сонце», «Світоч богів») виконує роль космічної посередниці між світом живих, підземним царством і небесною сферою; саме вона допомагає Анат знайти й винести тіло Баала.

Важливу роль у культурі відігравала *символіка* божеств, широко представлена на печатках, стелах, рельєфах і культових предметах. Баала зображували з блискавкою, списом або палицею; Ела асоціювали з биком; Ашеру — зі священним деревом або культовим стовпом; Анат — зі зброєю; Шапаш — із сонячним диском. Важливим компонентом символіки були також священні тварини. Бик символізував Ела та Баала як носіїв життєвої сили й родючості; лев — войовничих богинь (Анат і Астарту); змії, птахи та різні фантастичні істоти виконували функції охоронців сакрального простору або уособлювали космічні сили.

Окрім великих богів, угаритські тексти згадують численних молодших надприродних істот: «синів Ела», локальних божеств, персоніфікації природних

сил, сакральних посланців. Їхня участь у міфологічних оповідях підкреслює складну організацію божественного світу.

У фінікійських містах-державих 1 тис. до н. е. сформувалися потужні локальні культу. *Мелькарт* («Цар міста») був головним божеством Тіра, покровителем царської влади, мореплавства, торгівлі та колонізації; його культ поширився до Карфагена та інших колоній. Ешмуна, головного бога Сідона, шанували як божество здоров'я та зцілення, а його храмовий комплекс став одним із найважливіших паломницьких центрів Фінікії. Водночас релігійне життя полісів структурувала система божественних *триад*: старий бог-покровитель міста (символ мудрості та закону) — *богиня-мати* — молодий бог бурі або цілитель (часто зазнавав містичної смерті та воскресіння). Найчіткіше така структура простежується в тріаді Бібла (Ель/Баал-Гебал — Баалат-Гебал — *Адоніс*) та Сідона (Баал-Сідон — Астарта — Ешмун), імовірно, властива й Тіру (Ель — Астарта — Мелькарт).

Культові відправи здійснювали в міських храмах із *жертovníками* та статуями божеств, у палацових каплицях і на відкритих жертovníх майданчиках (пагорбах) із кам'яними мацебами (стовпами). Основу ритуалу становили тваринні *жертвопринесення*, хлібні та винні *офіри*, храмові *трапези*, що символізували єдність громади з її богами. Джерела засвідчують практику *інкубації* (отримання *об'явлень* уві сні), звернення до *оракулів* і діяльність екстатичних *пророків*. До храмових служителів поряд із жерцями належали писарі, співці, музиканти та ін.; джерела засвідчують і участь жінок у храмовому служінні, хоча їхні конкретні функції неясні. Культові дії визначав річний календар свят, тісно пов'язаним із землеробським циклом. Урочистості супроводжували початок оранки, сівби, жнив і збору винограду, а також сезонні зміни дощового й посушливого періодів. Храми були не лише релігійними, а й економічними, адміністративними та політичними центрами, володіли землями, майстернями, запасами зерна й худоби. Вони організовували перерозподіл ресурсів і перебували під опікою царської влади. Звідси — нерозривний зв'язок релігійного, господарського, соціального й політичного життя міста-держави.

Межу між світом живих і світом мертвих у західносемітській традиції уявляли

проникною, зв'язок з *потойбіччям* підтримували через регулярні поминальні обряди. Бог Мот не тільки порядкував царством померлих, а й уособлював демонічну силу, що прагне поглинути все живе. Його ненаситна паща символізувала невідворотність смерті та постійну загрозу повернення світу до стану хаосу. Поховання супроводжували дарами, особливе значення мали поминальні трапези, що підтримували єдність поколінь.

Особливу категорію потойбічних істот становили рефаїми — звеличені або обожнені померлі царі та предки, які продовжують існувати у підземному світі. На відміну від *демонів*, рефаїмів не вважали ворожими людині. Вони могли брати участь у ритуальних *бенкетах*, приймати жертвні дари та опікуватися своїми нащадками. Найвищим виявом цього зв'язку був специфічний західносемітський інститут культового союзу (братства) — марзеах (система ритуальних бенкетів із надмірним вживанням вина).

Демонологія західносемітської традиції, хоч і не становить систематизованої сфери вірувань, посідає важливе місце в космологічній моделі світу. Міфологічні чудовиська, демонічні істоти та персоніфіковані сили хаосу є не лише противниками богів, а й необхідними складниками космічного порядку. На відміну від великих богів, вони майже не мають індивідуалізованих образів і постають носіями певних небезпечних функцій. Захист від них забезпечували через ритуали *очищення*, заклинання, жертвопринесення та звернення до богів-покровителів. Найвідомішим серед чудовиськ є Лотан — семиголовий морський змії, союзником бога Ямму та уособлює руйнівну силу первісних вод. Його вважають одним із прототипів біблійного *Левіафана*. Близьким за функціями є Таннін — морське чудовисько або драконоподібна істота, що символізує хаотичні води. У різних західносемітських традиціях образи Лотана й Танніна частково ототожнюються. Мотив боротьби бога бурі з морським хаосом належить до найдавніших космогонічних сюжетів Стародавнього Близького Сходу, має численні паралелі в месопотамській, хетській та біблійній традиціях. Багатозначний образ змія посідає особливе місце в західносемітській символіці. Залежно від контексту може уособлювати як руйнівний хаос, пов'язаний із морською стихією, так і життєву силу, відродження, мудрість або охоронну функцію. Археологічні знахідки із Сирії та Леванту підтверджують широке

використання зміїної символіки в сакральному мистецтві 2—1 тис. до н. е.

Назагал уявлення про демонічних істот і чудовиськ увиразнює динамічний характер світобудови, де космічний порядок зберігається через постійне підтримання рівноваги між творчими та руйнівними початками.

Рецепція у культурі

Історична рецепція угаритсько-фінікійської міфології відбувалася через біблійну спадщину, греко-римську літературу, *релігійний синкретизм*, карфагенську культуру та пізні історичні свідчення.

Найдавнішим і найважливішим каналом рецепції став *Старий Завіт*. Попри послідовну полеміку біблійних авторів із культами Баала, Ашери та інших ханаанських божеств, *поетика* й образна система окремих біблійних текстів зберегли численні паралелі із західносемітською міфологічною традицією [образ Левіафана, мотив «Божого зібрання» навколо престолу Всевишнього (Пс. 81/82; Йов 1–2), епітет *Ягве* як «Того, хто їде на хмарах», «Того, хто йде пустелями» (Пс. 67/68:5) тощо].

Греко-римська рецепція відбувалася кількома шляхами, переважно через релігійний синкретизм (культ Астарти на о. *Кіпрі* вплинув на місцеву традицію вклоніння Афродіті; Мелькарта ототожнювали з *Гераклом*; образ Таніт у Карфагені зближився з образом римської *Юнони* Целести; міфи про померлих і воскреслих божеств, зокрема *Адоніса*) та *античну літературу* («Фінікійська історія» Філона Біблського, трактат «Про сирійську богиню» *Лукіана Самосатського* та ін.). У ранньохристиянську добу твори Філона Біблського *Отці церкви* використовували під час полеміки з *язичництвом*.

Новий етап рецепції розпочався після відкриття угаритських архівів. Публікація клинописних текстів справила винятковий вплив на *сходознавство*, *біблієзнавство*, *мовознавство*, *семітологію*; дозволила по-новому інтерпретувати численні місця Старого Завіту та розглянути становлення раннього ізраїльського *монотеїзму* в ширшому західносемітському контексті. Спорідненість угаритської та давньоєврейської мов уможливила точніше тлумачення архаїчних термінів і поетичних висловів, істотно вплинувши на сучасні переклади та наукові коментарі до Псалмів, Книги Йова, Книги пророка

Ісаї та ін..

Відкриття угаритських архівів мало непересічне значення для компаративного міфознавства. Уперше дослідники отримали можливість безпосередньо зіставити західносемітські міфи з месопотамськими, єгипетськими, хуритськими та індоєвропейськими традиціями, простежити як спільні архаїчні мотиви, так і своєрідність окремих культур.

Угаритська міфологія стала одним із ключових об'єктів міфокритичних, структуралістських і релігієзнавчих досліджень. Праці М. Еліаде, К. Леві-Стросса, Ф. М. Кросса, Н. Ваятта, Д. Парді, М. С. Сміта та ін. засвідчили, що західносемітські міфи є одним із найважливіших джерел для реконструкції універсальних моделей міфологічного мислення, розвитку семітських релігій і формування біблійної традиції.

Образи західносемітської міфології дедалі активніше входять до сучасної *масової культури*: щочастіше трапляються у фентезійній літературі, коміксах; серіях рольових відеоігор (напр., «Megami Tensei» та «Persona»). У сучасній музиці найпосплідовніше до них звертається блек-метал-гурт «Мелекеш» («Melechesh», Ізраїль) творчість якого містить численні *алюзії* на угаритські тексти, імена Баала, Анат, Решефа та ін. Окремі течії, що прагнуть відновити культи Баала, Астарті та інших ханаанейських божеств, сформувалися у сучасному *неоязичництві*.

Значення

Угаритсько-фінікійська міфологія — одна з найкраще реконструйованих релігійних систем Леванту і важливий складник культурної спадщини Стародавнього Близького Сходу. Вона не лише зберегла унікальні свідчення духовної культури західносемітського світу, а й відкрила нові горизонти для багатьох дисциплін сучасної гуманітаристики.

Історичне значення угаритсько-фінікійської міфології визначає насамперед її роль культурного посередника між цивілізаціями Месопотамії, Сирії, Ханаану та Середземномор'я. Завдяки активній морській торгівлі та колонізаційній активності фінікійців західносемітські релігійні уявлення, міфічні образи і релігійні практики поширилися далеко за межі Леванту, вплинули на релігійну

культуру Кіпру, Карфагену, *Сицилії*, *Сардинії* та *Піренейського півострова*, сприяли формуванню численних синкретичних культів античного світу.

Особливе значення ця традиція має для дослідження історії релігій і біблієзнавства. Відкриття угаритських архівів у 20 ст. дозволило реконструювати релігійне середовище, у якому формувалася давньоізраїльська релігія, наново осмислити численні образи, поетичні формули та богословські концепції Старого Завіту, суттєво розширило можливості історико-філологічного аналізу біблійних текстів. Угаритські пам'ятки уможливили реконструкцію архаїчних рис семітського пантеону, культової термінології, міфологічних сюжетів і ритуальних практик, що передували подальшій диференціації західносемітських релігійних традицій. Вони не менш важливі для історичної лінгвістики. *Угаритська мова*, одніа з найдавніших і найкраще документованих серед північно-західної гілки семітських мов, сприяє реконструкції прасемітської лексики 2 тис. до н. е., а також її трансформації у фінікійському та ін. ханаанських ареалах 1 тис. до н. е.

Угаритсько-фінікійська міфологія є одним із ключових джерел компаративного міфознавства. Центральний сюжет боротьби бога-громовержця з морським чудовиськом, утіленням хаосу і смерті, має численні типологічні паралелі в месопотамській, хуритській, єгипетській, грецькій, індоєвропейській і біблійній традиціях. Мотиви Божественної ради, сакральної гори, циклічного оновлення природи, легітимації царської влади та взаємозв'язку міфу й ритуалу стали фундаментальними для історії релігій і структуралістського міфознавства.

Додатково

*Угаритський корпус записаний алфавітним *клинописом* — унікальною для давньосхідного світу системою письма, яка поєднала клинописну техніку з принципом консонантного (приголосного) алфавітного письма. На відміну від шумерського та аккадського словесно-складового клинопису, угаритська писемність налічує близько 30 знаків, кожен із яких переважно позначає окремий приголосний звук.

*Архіви Рас-Шамри є комплексом палацових, храмових і приватних книгосховищ, у яких поряд із літературними творами зберігалися дипломатичні документи, юридичні акти, господарські записи, міжнародне листування, навчальні тексти та двомовні словники. Такий корпус дозволив реконструювати не лише міфологію, а й політичне, соціальне та релігійне життя пізньобронзового Угариту. Угаритська мова стала одним із найважливіших джерел для реконструкції ранньоханаанської та прасемітської релігійної термінології, поезики й міфологічної традиції.

*Головним предметом наукової дискусії щодо Філона Біблського є питання автентичності його твору та міри збереження власне фінікійських міфологічних уявлень. Частина дослідників розглядає твір як переважно елліністичну компіляцію, що систематизує різномірні відомості в руслі евгемеризму та грецької філософської думки, з мінімальним

використанням автентичної фінікійської традиції. Інші вчені обстоюють наявність у творі давнього західносемітського ядра, що зазнало пізнішої редакторської обробки.

*Типологічно західносемітська космогонія виявляє як численні паралелі, так і суттєві відмінності порівняно з іншими близькосхідними традиціями. Так, на відміну від вавилонської «Енума еліш», де космос виникає з тіла переможеної Тіамат, угаритська традиція акцентує не матеріальний акт творення, а встановлення та постійне підтримання космічного порядку через легітимну владу бога бурі. Водночас низка поетичних текстів Старого Завіту (зокрема Псалми, Книга Йова та Книга пророка Ісаї) зберігає ремінісценції архаїчного мотиву перемоги Ягве над морем і чудовиськом Левіафаном, що відбиває тривалий процес переосмислення західносемітської міфологічної спадщини в межах біблійного монотеїзму.

*У північно-західних семітських мовах назва гори Цафон (угарит. *ṣarunu*) первісно означала саму сакральну вершину, проте згодом топонім трансформувався на загальне географічне поняття «півночі». Ця рецепція яскраво простежується в біблійному івриті, де слово «цафон» (צִפּוֹן) закріпилося як означення Півночі саме через те, що головна священна гора ханаанського пантеону розташовувалася на північ від Палестини.

*Найдискусійнішим аспектом фінікійської культової практики 1 тис. до н. е. є проблема людських жертвопринесень, пов'язана із Тофетом — спеціальним сакральним місцем просто неба для поховання спалених решток. Тривалий час під впливом біблійної та античної традицій ці ритуали пов'язували із культом бога Молоха. Проте сучасні епіграфічні та релігієзнавчі дослідження доводять, що семітський термін «молох» первісно позначав не ім'я конкретного божества, а тип обітничі або жертвовного ритуалу спалення (переважно ягнят або немовлят) заради отримання божественної милості. Сьогодні в науці триває дискусія між дослідниками, які вважають Тофет свідченням реальної практики жертвоприношення дітей у кризові моменти, та тими, хто розглядає його як місце ритуального поховання та сакрального очищення вогнем дітей, які померли природною смертю або народилися мертвими.

Джерела

*Ribichini S. *Poenus Advena. Gli dei fenici e l'interpretazione classica*. Roma : Consiglio Nazionale Delle Ricerche, 1985. 145 p.

*Parker S. B. *Ugaritic Narrative Poetry*. Atlanta : Scholars Press, 1997. 265 p.

* Olmo Lete G. del. *Canaanite Religion According to the Liturgical Texts of Ugarit*. Winona Lake : Eisenbrauns, 2004. 397 p.

*Dietrich M., Loretz O., Sanmartín J. *The Cuneiform Alphabetic Texts from Ugarit, Ras Ibn Hani and Other Places*. Münster : Ugarit-Verlag, 2013. 782 p.

*Olmo Lete G. del. *Incantations and Anti-Witchcraft Texts from Ugarit*. Boston : De Gruyter, 2014. 278 p.

* Attridge H. W., Oden R. A. *Philo of Byblos. The Phoenician History*. Eugene : Pickwick Publications, 2024. 120 p.

Література

Caquot A., Sznycer M., Herdner A. *Textes ougaritiques : Tome I. Mythes et légendes*. Paris : Éditions du Cerf, 1974. 613 p.

Xella P. *I testi rituali di Ugarit*. Roma : Consiglio Nazionale delle Ricerche, 1981. 414 p.

Smith M. S. *The Ugaritic Baal Cycle : in 2 vol.* Leiden; New York; Köln : Brill, 1994. Vol. 1: Introduction with Text, Translation and Commentary of KTU 1.1-1.2. 446 p.

Lipiński E. *Dieux et déesses de l'univers phénicien et punique*. Leuven : Peeters, 1995. 536 p.

Pardee D. *Ritual and Cult at Ugarit*. Atlanta : Society of Biblical Literature, 2002. 299 p.

Pardee D. *The Ugaritic Texts and the Origins of West-Semitic Literary Composition*. Oxford : Oxford. University Press, 2012. 149 p.

Smith M. S. *Where the Gods Are : Spatial Dimensions of Anthropomorphism in the Biblical World*. New Haven : Yale University Press, 2016. 247 p.

Tugendhaft A. *Baal and the Politics of Poetry*. London : Routledge, 2017. 166 p.